

Borut Stražar

Ljubljana

SONČNICA NA RAMI

Antologijska pesniška zbirka je upravičena tedaj, kadar morejo objavljene pesmi v novem izboru in novi ureditvi povedati neko novo resnico. Ta nova resnica pa more biti največkrat novo ovrednotenje tiste pesniške vsebine, ki je bila, razdrobljena po različnih, mnogoštevilnih in raznodobnih pesniških zbirkah, izpovedana necelovito oziroma delno. In če je takšna hipoteza točna, tedaj je *Sončnica na rami* (s podnaslovom: Pesmi za otroke od Frana Levstika do danes; izbral in uredil Niko Grafenauer; založila Mladinska knjiga v Ljubljani 1975)* antologija, ki smo jo smeli pričakovati in želeli že dalj časa.

V Uvodu Niko Grafenauer ni zapisal nikakršnih bistveno novih ugotovitev. Namen tega predgovora je predvsem utemeljitev izbora, ne pa opredelitev poezije za otroke in splošnih kriterijev za vrednotenje te poezije. Pričujoča antologija je zato urednikovo izrazito avtorsko delo, saj bi bilo težko pritrditi urednikovemu izboru pesmi pri nekaterih posameznih avtorjih, enako težko in še teže pa bi bilo ta izbor zavrtni kot neustrezen.

Antologijo začenja Grafenauer z izborom iz Levstikovih pesmi za otroke in oceni, da pred Levstikovimi *Otročjimi igrami* ni umetniško tehtne umetne poezije za otroke; kljub tej trditvi pa urednik antologije uvršča v nadaljnji izbor mestoma tudi pesniške umotvore, ki po svoji vsebini in pristopu do otroka bistveno ne presegajo stvaritev, kakršne so nam znane že izpred Levstika. Nekatere pesmi v antologiji ne bogate otrokovega predstavnega sveta in njegove v poetično igro ujete domišljije, temveč otrokovo domišljijsko aktivnost samo skromno reproducirajo, nemalokrat na način, kakor si to aktivnost zamišljajo odrasli. Ta ugovor želimo ilustrirati (enako tudi naslednje) samo z nekaterimi primeri: Lili Novy: *Kostanj*, Gustav Strniša: *Mi pa hlebčke pečemo*, Slavko Jug: *Mali potepuh*.

Prav tako v antologijo ne sodijo pesmi, ki so preveč vezane na konkretno situacijo, v kateri je pesem nastala; o tej konkretnosti nam govore včasih lastna imena, še večkrat pa za otroški svet premalo običajni oziroma preveč izjemni dogodki. Šele odrasli bralec je sposoben motiv take pesmi posplošiti in šele odrasli ali vsaj od junaka pesmi starejši bralec, ki z neke relativne odraslosti ocenjuje motiv umotvora, more najti v njem humoristično ali poetsko jedro.

Grafenauerjeva antologija je izšla tudi v srbohrvaščini, toda v manjšem obsegu in predstavlja slovensko otroško poezijo od moderne naprej, zastopanih je 31 avtorjev (v slovenski izdaji 46). Glej: Niko Grafenauer: *Suncokret na ramenu*. Antologija slovenačke poezije za decu. Prepevao Gojko Janjušević. Novi Sad, Zmajeve dečje igre i Radnički univerzitet »Radivoj Čirpanov« 1975. (Detinjstvo. 31.)

Med take pesmi sodita tudi Kettejeva *Jurček zidar* in Anice Černejeve *Naša Tuka*; Snojeva pesmica *Vid pripoveduje* je zanimiva za odraslega ali odraščajočega bralca, šolarju pa utegne zaradi teže opredeljivega razmerja med konkretnostjo in metaforo predstavljati nerešljivo uganko.

Povsem odveč je, da so se v antologijo vtihotapile posamezne pesmi, ki skušajo učinkovati živahno in domiselno, a učinkujejo grobo (Alojz Gradnik: *Komarjeva smrt*) ali pa so nepoetične deskripcije (Jože Šmit: *Mravljišče*).

Zanimiva je urednikova odločitev, da v pesniško antologijo sprejme tudi Golievo *Zajčjo šolo*; ne da bi se spuščali v razpravljanje o utemeljenosti izbora (urednik bi morda mogel uvrstiti v antologijo kakšen vsebinsko zaokrožen odlomek v verzih iz kakšne Golieve daljše igrice), ugotavljamo, da je dramski prizor živahen, primerno duhovit in poetično zadovoljivo prepričljiv, čeprav ostaja predvsem pri ilustracijski deskripciji in je v njem sorazmerno malo emocionalne zavzetosti. Uvrstitev dramskega prizora v pesniško antologijo pa nas opozarja, da bi bilo vsaj toliko primerno v antologijo zabeležiti tudi nekaj najboljših, poetsko dognanih ugank.

Antologija *Sončnica na rami* ponovno dokazuje, da je poezija za otroke izredno razvejana, tako po vsebini kot tudi po svojem občinstvu (torej po namembnosti). Motivi, kakor jih srečamo v antologiji, so vezani največkrat na otrokov realni svet, na otrokovo igro ter na živali, glede na pogostnost in prepričljivost pravičnih motivov v slovenski poeziji za otroke pa menimo, da bi jih smelo biti v antologiji nekoliko več (morda tudi *Škrateljci* Anice Černejeve). Pesmi, ki so po svoji naravi predvsem poetične besedne igračke, so pogostnejše ob koncu zbirke, saj se jim izraziteje posvečajo šele pesniki v zadnjih desetletjih (Grafenauer, Zajc in često tudi Snoj).

Pahljačasta raznolikost poezije za otroke glede namembnosti oziroma primernosti za različno stare otroke (to raznolikost antologija nakazuje dovolj dobro) nas opozarja, da ni mogoče meriti vseh pesniških stvaritev za otroke z istimi kriteriji, saj je pesem, ki spregovori predšolskemu otroku, po motivu, po notrajni napetosti in nemalokrat tudi po obliki povsem drugačna od one, ki jo pesnik namenja desetletniku (oziroma one, ki pritegne deset let starega otroka). Urednik je v antologiji dovolj uspešno zajel pesmi nekako do desetega leta otrokove starosti, menimo pa, da bi mogel nekatere pesmi izpustiti, saj je — na primer — Klopčič s *Preprostimi pesmimi* (*Otroci se love, Krava*) govoril odraslim in je z zunanjim obeležjem otroške poezije samo povečal nazornost oziroma poljudnost pesmi in poglobil podobo socialnih neskladij in krivic. Obenem pa menimo, da bi mogel urednik natisniti več pesmi za najmlajše predšolske otroke, čeprav te zaradi drugačnih kriterijev učinkujejo drugače in z drugimi sredstvi kot poezija za šolarje in čeprav se nam (odraslim) zazdi, da ne ustrezajo tistemu, kar naj bi po našem mnenju bila poezija.

Literarno zgodovinska raziskava bi tudi v leposlovju za otroke, torej tudi v poeziji, odkrila različne slogovne in morda generacijske tokove, ki bi utemeljevali slogovno (in morda generacijsko) periodizacijo leposlovja za otroke; in ta periodizacija bi bila po vsej verjetnosti vzporedna in skladna s periodizacijo slovenske književnosti. Verjetno je zaradi pomanjkanja ustreznih pokazateljev urednik antologije razvrstil avtorje glede na letnico rojstva. Na ta način je urednik zanemaril neki drugi podatek, ki bi mogel biti zanimiv za jasnejšo podobo o tem, kako se je pri nas razvijala in uveljavljala poezija (in nasploh tudi književnost) za otroke. Mislimo na to, da bi mogel biti iz razvrstitve viden čas vstopa posameznih avtorjev v poezijo za otroke. Pesniki so začeli pisati za otro-

ke v različnih življenjskih obdobjih in so se zato vključevali v pesniško tvor-
nost za otroke neskladno z letnico rojstva; ta neskladnost je še posebej očitna
pri pesnikih, rojenih v našem stoletju.

Četudi ne pozabljamo na poskus Cvetka Golarja, da bi z zbirko *Bob za mla-
di* zob ustvaril antologijo slovenske poezije za otroke, in četudi poudarjamo po-
men, ki ga imajo nekateri izbori iz slovenske poezije za otroke (tako predvsem
Sto pesmi za otroke Janka Glazerja ter zbirka *In ptičke nam zapele so* urednika
Lina Legiša, smemo *Sončnico na rami* vrednotiti kot doslej najuspešnejšo anto-
logijo slovenske poezije za otroke. Biografski in bibliografski podatki o avtorjih
(pri zbiranju je sodelovala Boža Pleničar) zelo povečujejo uporabnost in zani-
mivost antologije.

Zusammenfassung

Die Anthologie der slowenischen Kinderdichtungen *Sončnica na rami* (Die Son-
nenblume auf der Schulter), die Niko Grafenauer vorbereitet hat, verfolgt die slo-
wenische Kinderpoesie im bisherigen hundertjährigen Zeitraum, es gab ja nach der
Meinung des Autors der Anthologie vor den *Otročje igre v pesencah* (Kinderspiele
in Gedichten) von Levstik keine wirkliche Kinderdichtung, sondern vor allem nur
bescheidene pädagogisch-didaktische und christlich-erzieherische Versifikationen. Im
Vorwort hat der Redakteur die Grundsätze vorgestellt, die ihn bei der Auswahl der
Gedichte geführt haben; obwohl wir diese Grundsätze als allgemein gültig annehmen
können, bleibt auch diese Anthologie noch immer vor allem eine vom Autor getrof-
fene subjektive Auswahl aus der slowenischen Kinderdichtung. *Sončnica na rami* ist
zweifelloso ein bedeutendes und erfolgreiches Werk, das durch biographische und bi-
bliographische Angaben über die Autoren der Gedichte angenehm und fesselnd be-
reichert wird.